

Araştırma Makalesi / Research Article

SİYASET VE İDEOLOJİ ÜSTÜ ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN YENİ BİR TEHDİT ALANI OLARAK ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ

Hasan YİĞİT¹

Öz

1991 yılında Sovyetlerin dağılması ile sona eren Soğuk Savaş sonrası dönemde klasik güvenlik anlayışında zorunlu değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Soğuk savaş süresince devletlerarasında algılanan geleneksel ideolojik ve askeri güvenlik tehditleri yerini devlet içi çatışmalar, sınır anlaşmazlıkları ve terör saldırılarına bırakmıştır. Bunların yanında çevresel tehditler, iklim değişikliğinin tetiklediği göç ve doğal afetler, artan aşırı hava olayları (kasırgalar, seller, kıtlık vs.) da uluslararası güvenliğin yeni tehdit alanları içinde kabul edilmeye başlanmıştır.

1970'li yıllardan itibaren uluslararası toplumun ajandasına girmeye başlayan küresel iklim değişikliği ve çevre konuları ile uluslararası güvenlik arasında nasıl bir ilişkinin olduğu, 1990'lı yıllarda düzenlenen çeşitli konferanslarda ele alınmıştır. Bu konferanslarda küresel ısınma, iklim, atmosfer ve çevre değişikliği ile mücadelede insan, çevre ve iklim parametreleri odak alınarak izlenecek yöntem ve araçlar ele alınmıştır. Böylece söz konusu tehdit alanlarına karşı mücadelede devletlerin uyacakları uluslararası bir rejim kurulmaya çalışılmıştır. Bu rejim kurma girişimleri bize küresel iklim değişikliği ve çevre faktörlerinin nasıl güvenlikleştirildiğini, bu yeni sınır aşan tehdit unsurlarına küresel düzeyde nasıl cevap verildiğini de göstermektedir.

Bu çalışmada küresel iklim değişikliği ve çevre faktörlerinin uluslararası güvenliğin yeni bir tehdit alanı olarak nasıl ortaya çıktığı, uluslararası güvenliği nasıl etkilediği, dönüştürdüğü ve bu yeni tehdit unsurları ile mücadelede uluslararası toplumun nasıl bir yaklaşım benimsediği analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küresel ısınma, İklim değişikliği, Çevre, Uluslararası güvenlik.

JEL Kodları: O44, Q54, Q56

SECURITIZATION OF ENVIRONMENT AND CLIMATE CHANGE AS A NEW THREAT AREA OF SUPRA-POLITICAL AND SUPRA-IDEOLOGICAL INTERNATIONAL SECURITY

Abstract

In 1991, the post-Cold War period, which ended with the dissolution of the Soviet Union, has brought about necessary changes and transformations in the classical understanding of security. The traditional ideological and military security threats perceived between states during the Cold War have been replaced by intra-state conflicts, border disputes and terrorist attacks. In addition, environmental threats, migration and natural disasters triggered by climate change, and increasing extreme weather events (hurricanes, floods, famine, etc.) have begun to be recognized as new threat areas of international security.

The relationship between global climate change and environmental issues, which have been on the agenda of the international community since the 1970s, and international security were discussed in various conferences organized in the 1990s. In these conferences, the methods and tools to be followed in combating global warming, climate, atmospheric and environmental change by focusing on human, environment and climate parameters were discussed. Thus, attempts were made to establish an international regime to be followed by states in the fight against these threat areas. These regime-building initiatives also show us how global climate change and environmental factors are securitized and how these new transboundary threats are responded to at the global level.

This study analyzes how global climate change and environmental factors have emerged as a new threat area of international security, how they affect and transform international security, and what approach the international community has adopted in combating these new threats.

Keywords: Global warming, Climate change, Environment, International security.

JEL Codes: O44, Q54, Q56

¹ Öğr. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, hasan.yigit@dpu.edu.tr, ORCID: 0009-0009-0916-0223

Başvuru Tarihi (Received): 04.11.2024 **Kabul Tarihi** (Accepted): 15.01.2025

Giriş

İklim değişikliği göreceli olarak yeni başlayan bir süreçse de etkilerinin önümüzdeki yıllarda daha yoğun bir şekilde hissedilmesi beklenmektedir. İklim değişikliğinin kuraklık, su kıtlığı ve toprağın bozulması gibi mevcut çevresel krizleri şiddetlendirmesinin yanında arazi kullanımı, sınır anlaşmazlıkları ile ilgili çatışmaları da artırması ve çevrenin bozulmasına bağlı olarak iç göçü de tetiklemesi tahmin edilmektedir. Küresel ısınmaya bağlı artan sıcaklıklar, özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan bölgelerde birçok insanın temel geçim kaynağı olan tarım ve ziraatı tehdit etmekte, toplumların yoksulluğa ve sosyal yozlaşmaya karşı olan dirençlerini zayıflatmakta, insan güvenliğini ise riske atmaktadır. Özellikle devlet yapılanması açısından yeterli kurumsal altyapıya (güçlü demokratik kurumlar, bağımsız ekonomik ve iktisadi müesseseler, tarafsız yargı organları, sosyal ve hukuki devlet anlayışına uygun uygulamalar) sahip olmayan üçüncü dünya ülkelerinde iklim değişikliğinin etkileri derinden hissedilmektedir. Bu tarz devletlerde yeni bir istikrarsızlık unsuru olarak küresel ısınma ve iklim değişikliği belirlemiştir. Genel olarak, küresel ısınma ne kadar fazla yoğunlukta gerçekleşirse, olası güvenlik risklerinin de o kadar derinden hissedileceği öngörülmektedir (Umweltveränderungen, 2008, s. 1).

Yakın bir gelecekte uluslararası güvenliğin yeni bir tehdit alanı olarak iklim değişikliği kaynaklı çeşitli risk unsurlarının küresel siyasetin yeni gündem başlıkları arasında olması beklenmektedir. Bunlardan bazıları; küresel iklim değişikliğine bağlı olarak gelişen siyasi istikrarsızlıklar, zayıf yönetim sistemleri ve buna bağlı iç çatışmalar, ekonomik krizler, şiddet olaylarının baş göstermesi, ülke içi demografik değişimler ve göç dalgalarıdır. Küresel ısınma ve iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkacak bu çeşitli risk unsurları uluslararası güvenliğin yeni meydan okumaları olarak okunmaktadır. Konu hakkında Brown ve Crawford (2009) artan endişeleri şöyle özetlemektedir:

“İklim değişikliğinin korkutan hızı ve kapsamının genişliği - nerede yaşayabileceğimizi, ürün yetiştirebileceğimizi ve su bulabileceğimizi belirlemesi - önümüzdeki yıllarda dünyanın büyük bölümünün ekonomik ve siyasi istikrarını baltalayabileceği artık daha net bir şekilde tahmin edilmektedir. Böylece iklim değişikliği, su kıtlığı ve gıda güvensizliği başta olmak üzere pek çok mevcut sorunu daha karmaşık ve içinden çıkılmaz hale getiren bir çoklu tehdit çarpanı olarak öne çıkmaktadır” (s. 1).

İnsan faktörünün (sera gazları) önemli bir etken olduğu iklim değişikliği etkilerinin önümüzdeki yıllarda büyük ölçekli nüfus değişimleri ve göçlere yol açması, hassas bölgelerde istikrarsızlık ve çatışma meydana getirmesi beklenmektedir. İklim değişikliği ve diğer çevresel faktörlerin yüzyılın ortalarına kadar 200 milyon insanın yerinden edilmesine yol açabileceği öne sürülmekte; daha kötü senaryolarda ise yaklaşık 1 milyar insanın yerinden edilebileceği öngörülmektedir (McLeman, 2011, s. 9).

1. İklim Değişikliğinin Güvenlik Boyutu

Geniş perspektifte çevre içine dâhil edilebilecek iklim değişikliğinin bir küresel güvenlik meselesi olarak görülmeye başlanması 1972 BM Çevre Konferansı ile mümkün olmuştur. Konferansta çevreyi olumsuz etkileyen faktörler arasında hızla artan küresel nüfus, çevre faktörü dikkate alınmadan geliştirilen sanayileşme politikaları, sürekli artan insan ihtiyaçları, doğal kaynakların kıt oluşu ve tükenmeye başlanması ile dünya kaynaklarının eşitsiz dağılımı gösterilmiştir. Çevre ile ilgili uluslararası boyut kazanarak küresel problem haline gelen diğer sorun alanları içinde ise, hava kirliliği, okyanusların kirlenmesi, asit yağmurları, ozon tabakasında incelme, biyolojik tür çeşitliliğinin azalması ve iklim değişimi gibi konu başlıkları gösterilmiştir. Bu küresel ve bölgesel nitelikteki problemler doğal kaynakların tükenmesi, çevresel bozulma ve iklim değişimi gibi birçok sorunun derecesini ve yoğunluğunu artırmıştır. Bu bağlamda dünya siyasetinin iki

geleneksel sorun alanı olan uluslararası güvenlik ve küresel ekonomik politik alanlarına çevre de üçüncü bağımsız bir alan olarak girmiştir (Porter & Welsh Brown, 1996).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte devletlerin güvenlik algılamasında da farklılıklar meydana gelmiştir. Güvenlik olgusunun karakteristik yapısında zorunlu değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Barry Buzan 1991 yılında çevrenin güvenlik ile olan kritik ilişkisini “çevre güvenliği, insanoğlunun temel yaşam alanı olan yerel ve küresel biosferin korunması ile ilgilidir” diyerek çevre faktörünün insan yaşamı için olan önemini vurgulamıştır (Buzan, 1991, ss. 19-20).

Netice itibari ile küresel ısınmaya bağlı olarak ortaya çıkan iklim değişikliği yaşadığımız yer kürenin fiziki ve beşeri coğrafyasını değiştirebilecek sonuçlara da sebep olmaktadır. Bu sonuçlar arasında;

- Kısa ve uzun vadede sürekli artan sıcaklık değerleri,
- Yağış biçimlerinin değişimi, kar ve yağmur yağışlarında dönemsel olarak değişen artış ya da azalışlar,
- Ekstrem sayılabilecek hava koşullarının yaşanması (aşırı kuraklıklar, aşırı sıcak ve ya soğukluklar, şiddetli hortumlar vb.)
- Artan sıcaklıklara bağlı olarak buzulların erimesi ve deniz seviyesinin yükselmesi,
- Ekolojik dengenin değişmesine bağlı olarak ekosistemde meydana gelecek köklü değişiklikler (bazı canlı türlerinin yok olması, farklı ve bilinmeyen zararlı türlerin hızla yayılması),
- Sosyal ve iktisadi sistemlerde değişiklikler (iklim değişikliği kaynaklı yaşanan göçe bağlı olarak meydana gelen nüfus değişimleri) (Engin, 2010, ss. 71-82).

İklim, insan ırkının varlığını devam ettirmesi, çevrenin ekolojik dengesini koruması, devletlerin yerel ve küresel ekonomik gelişmelerini sağlamaları gibi konuları doğrudan etkileyen önemli bir küresel faktördür. Yaşadığımız yer kürenin iklim değişikliği sebebi ile sahip olduğu ekolojik dengesini kaybetmesi, insanlığın yukarıda sayılan temel ihtiyaç alanlarını tehdit etmesi sonucu yakın bir gelecekte dünyanın farklı coğrafyalarında devletlerarasında iklim temelli çatışma ve anlaşmazlıklar yaşanabilecektir. İklim değişikliğinin sebeplerine baktığımızda ise birbiri ile bağlantılı çeşitli faktörlerin olduğunu görmekteyiz. Bunlardan ilki, artan bir ivme ile süreklilik kazanan insan nüfusedir. İkinci bir sebep olarak da asırlara göre değişen ve sürekli artan insan ihtiyaçları gösterilebilir. Üçüncü sebep olarak da doğada bulunan ve iklim ile doğrudan ilişkisi olan ormanların, iklim değişikliğini dengeleyen bataklıkların, doğal yutakların insan eli ile yok edilmesi sayılabilir. Dördüncü neden olarak da sürekli artan insan kaynaklı teknolojik faaliyetler ve endüstrileşme aktiviteleri sonucu oluşan enerji kaynakları kullanımı ve meydana gelen enerji bağımlılığıdır. Bu birbiri ile ilişkili olan sebepler iklim değişikliğinin getirdiği sonuçların daha yaygın bir alanda görülmesine ve etkisinin daha fazla hissedilmesine neden olmaktadır. Yukarıda sayılan nedenlerle varlığı artık tüm devletler tarafından kabul edilen iklim değişikliğinin yerel, bölgesel ve küresel anlamda birtakım sonuçları da olacaktır (Sağsen, 2011, ss. 8).

Dünya üzerinde bulunan sınırlı doğal kaynakların adil dağılmadığı ve bu kaynaklar üzerinde sürekli bir rekabetin yaşandığı göz önüne alındığında iklim kaynaklı yaşanabilecek kuraklık, sel, deniz seviyesinin yükselmesi, yağışların azalması, açlık, göç ve mülteci krizleri gibi durumlar devletlerarasında güvenlik sorunları meydana getirme potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda iklim değişikliği, yaşadığımız çağda sadece coğrafi etkileri olan bir sorun alanı olmaktan çıkmış, bir uluslararası ilişkiler ve uluslararası güvenlik sorunu haline gelmiştir. Dünya devletleri iklim değişikliği kaynaklı sorun alanlarını ulusal güvenlik gündemleri içine almaya başlamışlardır. Dolayısıyla iklim değişikliği birçok boyutu olan ve uluslararası güvenliği doğrudan etkileyebilecek yeni bir realite olarak uluslararası toplumun önemli gündem maddeleri arasındaki yerini almıştır (Sağsen, 2011, s. 8).

2. İklim Değişikliğinin Güvenlikleştirilme Süreci

İklim değişikliğinin güvenlikleştirilmesi süreci ilk olarak güvenliğin çerçevesinin genişletilmesi sonucu söz konusu olmuştur (Rothe, 2015, s. 5). Güvenlik kavramının genişletilmesi çabalarına paralel olarak, çevre konuları da 1970'lerin sonlarında güvenlik alanı içinde yer almaya başlamıştır. Çevre ve ekonomik faktörlerin güvenlik kavramı içine dâhil edilerek güvenlikleştirilmesinde Richard Ullman'ın "Güvenliği Yeniden Tanımlamak" isimli çalışması önemli bir yere sahiptir (H. Ullman, 1983, s. 129-153). Bu doğrultuda Jessica T. Mathews'un "Güvenliğin Yeniden Tanımlanması" başlıklı makalesi de güvenlik kavramının ulusal güvenliğin ötesinde yeniden düşünülmesi ve çevre konularının güvenlik gündemlerine dâhil edilmesinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Mathews makalesinde özellikle çevre sorunlarının ulusötesi karakterine dikkat çekmektedir (T. Mathews, 1989, s. 162-177). Güvenlik kavramını genişletme çabalarının yanı sıra, Roma Kulübü'nün 1972'deki "Büyümenin Sınırları" çalışması ve Brundland Komisyonu'nun 1987'deki "Ortak Geleceğimiz" raporu, çevre sorunlarının siyasallaşmasında ve kamu bilincinin oluşmasında önemli rol oynamıştır (Rothe, 2015, s. 85). Özellikle Brundland Raporu "çevresel güvenlik" aşamasının uluslararası tartışmalara girişine işaret etmiştir (Trombetta, 2008, s. 585-602).

Kopenhag Okulu'nun önemli temsilcilerinden Barry Buzan güvenlik kavramına var olan geleneksel askeri boyutuna ek olarak siyasi, ekonomik, sosyal ve çevre boyutları kazandırmıştır. Buzan çevresel güvenliği "tüm insan faaliyetlerinin gerçekleştiği yerel ve küresel biyosferin korunması" olarak tanımlamıştır. Belirlenen bu beş güvenlik sektörü birbirleri ile etkileşim halindedir. Her bir güvenlik sektörünün odak noktası farklıdır. Dolayısıyla öncelikleri ve merkeze koydukları nesne de farklılaşmaktadır. Ancak belirlenen bu beş güvenlik boyutu birbirleri ile yakından ilişki içindedir ve bir alanda meydana gelen bir olay ya da eylem diğer alanları da etkilemektedir (Buzan, *New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century*, 1991, s. 431-451).

İklim değişikliği Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası arenada düşük gündem maddeleri (low politics) arasında yer almıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise bu konumunu değiştirmiştir. Burada sorulması gereken temel soru süreç içerisinde iklim değişikliğini düşük güvenlik seviyesinden yüksek güvenlik seviyesine çıkaran faktör ya da faktörlerin neler olduğudur. Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel güvenlik algılamalarında gözle görülür bir değişimin yaşandığı herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu yeni dönemde klasik güvenlik kavramlarının yanına enerji güvenliği, birey güvenliği, gıda güvenliği ve çevresel güvenlik gibi yeni güvenlik düzlemleri eklenmiştir. Bir diğer ifade ile Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası güvenliğin geleneksel anlamda sadece askeri ve siyasi alanlardan oluşmadığı, bu alanların yanında çevre, ekonomi ve sosyal alanların da varlığı kabul edilmeye başlanmıştır. Çevre ile güvenlik olgusu arasında ilişki kuran ilk araştırmacı yazar Richard Falk'tur. Falk'a göre çevrenin değişime uğraması o çevrede yaşayan aktör için bir güvenlik meselesidir (A.Falk, 1971, s. 153). İklim değişikliğinin uluslararası güvenliğe etkisinin küresel düzeyde ilk kabulü ise 1988 Toronto "Değişen Atmosfer: Küresel Güvenliğe Yansımaları" Konferansı ile mümkün olmuştur. Konferansta özet olarak, insanlığın Soğuk Savaş sürecinde karşılaştığı nükleer silahların kullanılma ihtimalinden sonra yakın dönemde karşılaşacağı en yıkıcı tehlikenin kontrol altına alınamayan bir iklim değişikliği krizi olacağı vurgulanmıştır (de Ville, 2008, s. 175-180).

Thomas Homer-Dixon liderliğindeki Toronto Grubu olarak adlandırılan grubun çalışmaları, 1990'larda çevre sorunlarının güvenlik boyutuna ilişkin akademik tartışmalara damgasını vurmuştur. Bu çalışmalarda Homer-Dixon, çevresel sorunlar (iklim değişikliği, ormanların yok edilmesi, toprak ve suyun kimyasının bozulması ve ozon tabakasının incilmesi gibi) ile şiddet içeren çatışmalar arasında ilk kez bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir (Homer-Dixon T. F., 1991, ss. 76-116); (Homer-Dixon T. , 1994, ss. 5-40); (Trombetta, 2008, s. 592). Homer-Dixon

çalışmalarında çevre sorunları ile şiddet içeren çatışmalar arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu öne sürmese de, bu sorunların diğer sosyal, ekonomik ve siyasi sorunlarla birlikte yeni çatışmalara neden olabileceği veya mevcut çatışmaları şiddetlendirebileceği sonucuna varmıştır (Rothe, 2015, s. 86).

Güvenlik kavramı 1994 BM İnsani Kalkınma Raporu'nda "hastalık, açlık, suç, işsizlik, sosyal çatışma, politik baskı ve çevresel tehditlerden korunma" olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda 1994 BM Kalkınma Programının (1994- UNDP) İnsani Kalkınma Raporunda insan güvenliğine yönelik tehditler yedi ana kategori altında değerlendirilmiştir: i) Ekonomik güvenlik; ii) Gıda Güvenliği; iii) Sağlık güvenliği; iv) Çevresel güvenlik; v) Kişi (birey) güvenliği; vi) Toplum güvenliği; vii) Siyasi güvenlik (Human Development Report, 1994).

Yine 1994 yılında UNDP tarafından "insani güvenlik" kavramı ortaya atılmıştır. Kavram geleneksel anlamda güvenlik kavramının merkezini devlet merkezli olmaktan insan (birey) merkezliliğe çevirmiştir (Human Development Report, 1994). Bu doğrultuda İnsani Güvenlik Komisyonu bireyin güçlendirilmesinin altını çizerek insani güvenlik kavramını geliştirmiştir (Commission on Human Security, 2003). Bu kavramsallaştırmadan hareketle insani güvenlik, "öncelikle devletlerin askeri saldırılara karşı güvenliğine odaklanan geleneksel, devlet merkezli güvenlik anlayışından uzaklaşarak bireylerin güvenliğine, korunmasına ve güçlendirilmesine odaklanan bir güvenlik anlayışına geçiş" olarak tanımlanmaktadır (Human Security Unit). Dolayısıyla insani güvenlikte güvenliğin referans nesnesi bireylerdir. Olası insani güvenlik tehditleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: *Olası İnsani Güvenlik Tehditleri Türleri*

Güvenlik Türü	Temel Tehdit Örnekleri
Ekonomik Güvenlik	Kalıcı yoksulluk, işsizlik
Gıda Güvenliği	Açlık, kıtlık
Sağlık Güvenliği	Ölümcül bulaşıcı hastalıklar, güvensiz gıda, yetersiz beslenme, temel sağlık hizmetlerine erişim eksikliği
Çevresel Güvenlik	Çevresel bozulma, kaynakların tükenmesi, doğal felaketler, kirlilik
Kişi (Birey) Güvenliği	Fiziksel şiddet, suç, terörizm, aile içi şiddet, çocuk işçiliği
Toplum güvenliği	Etnik, dini ve diğer kimlik temelli çatışmalar
Politik güvenlik	Siyasi baskı, insan hakları ihlalleri

Kaynak: United Nations Trust Fund for Human Security, Human Security Unit, "HUMAN SECURITY IN THEORY AND PRACTICE, Application of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security, p.7.

İklim değişikliğinin güvenlikleştirilme sürecinde küresel düzeyde etkileri görülen sıcaklıkların artması, küresel ısınma, tatlı su kaynaklarının azalması, tarım arazilerinin tüketilmesi vb. gelişmeler etkili olmuştur. Bu bağlamda iklim değişikliğinin uluslararası güvenliğe bir tehdit oluşturduğu, bu tehdidin nasıl önlenebileceği konusunda çeşitli rapor ve toplantılar yapılmıştır. 2007 yılının Nisan ayında BM Güvenlik Konseyi iklim değişiminin küresel barış ve düzen üzerinde nasıl bir etki oluşturacağı konusunda toplanmıştır. Küresel bir iklim değişikliği krizinin en çok zarar vereceği alanlar arasında tarım, balıkçılık, orman sanayisi, enerji ve turizm sektörleri sayılmıştır. Bunların yanında küresel ticarete birçok alanda arz talep dengesi de dolaylı olarak etkilenecektir.

2007 yılı iklim değişikliğinin güvenlikleştirilme süreci için yoğun bir gündemin olduğu yıl olmuştur. Denise Garcia'ya göre 2007 yılı iklim değişikliği tartışmalarına güvenlik boyutunun kazandırılması açısından kritik bir yıl olmuştur (Garcia, 2010, ss. 271-292). Bu yıl içerisinde ilk

olarak 17 Nisan 2007 tarihinde İngiltere'nin de yoğun çabası ile BMGK iklim değişikliği konulu ilk toplantısını gerçekleştirmiştir. Kriz karşısında somut bir çözüm mekanizması geliştirilemese de toplantı iklim değişikliğinin güvenlik üzerindeki etkileri konusunda farklı görüşleri ortaya çıkarmıştır (V. Scott, 2012, s. 221). Bu toplantıda iklim değişikliği konusunda önemli bir adım atılamamış olsa da konunun BMGK düzeyinde ele alınması kritik bir değere sahiptir. Konunun BMGK gündemine alınması güvenlik alanında değerlendirildiği göstermiştir, çünkü BMGK'nın esas görev alanı uluslararası barış ve güvenliği korumaktır (Rodrigues de Brito, 2011, s. 114).

Çevresel güvenliğin bir alt araştırma alanı olan iklim güvenliği kuraklıklar, aşırı hava olayları, doğal afetlerin artması, küresel gıda arzındaki aksaklıklar, tatlı su kaynaklarının azalması, çatışmaların baş göstermesi, deniz seviyesinin yükselmesi ile birlikte ada ülkeleri başta olmak üzere çeşitli ülkelerin topraklarının sular altında kalması gibi sorun alanlarına yönelik politikalar yürüterek bu alanların güvenikleştirilmesi çabalarıyla ilgilenmektedir. İklim güvenliğinin ulusal, insani (bireysel), uluslararası ve ekolojik boyutları bulunmaktadır (Karakoç & Kovancı, 2019, s. 3).

2000'li yılların başından itibaren iklim değişikliğinden, ABD'de savunma ve ulusal güvenlik raporlarında, bir tehdit olarak bahsedilmeye başlanmıştır. Amerikan Savunma Bakanlığı (Pentagon) Ekim 2014 yılında yayınladığı "İklim Değişikliğine Uyum için Yol Haritası" adlı raporda iklim değişikliğini "tehdit çarpanı" yüksek bir risk unsuru olarak nitelendirmiştir. Bunun nedeni iklim değişikliği krizinin salgın hastalıklardan terörizme, günümüzde yaşanan birçok sorunu şiddetlendirme potansiyeline sahip olmasıdır. Krizin sınır aşan, siyaset ve ideoloji üstü özelliğine dikkat çeken ABD Savunma Bakanlığı, iklim değişikliğinin değerlendirilmesi, analiz edilmesi ve uyum politikalarının geliştirilmesi için proaktif ve esnek bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yine Şubat 2015'te açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde de ABD'nin ulusal çıkarları açısından stratejik risk olarak değerlendirilen konulardan biri olarak iklim değişikliği gösterilmiştir. ABD ulusal güvenliği ve dış politikası için en üst düzey belge hükmünde olan bu strateji belgesinde, etkileri Arktik bölgeden Orta Batı Amerika'ya kadar birçok yerde hissedilen iklim değişikliğinin doğal afetleri, mülteci akınlarını, gıda ve su gibi temel kaynaklar için çatışmaları arttırarak ulusal güvenliğe bir tehdit oluşturduğu ifade edilmiştir. Yükselen deniz seviyesi ve fırtınaların kıyı bölgelerini, altyapıyı ve gayrimenkulleri tehdit ettiği, altyapının olumsuz etkilere hazırlıklı hale getirilmesinin ve gerektiğinde yeniden inşasının ise maliyetleri arttırarak küresel ekonomiye yük getirdiği belirtilmiştir (Uysal Oğuz, 2019, s. 533).

İklim değişikliğinin ne tür ekonomik, politik ve çevresel sorunları beraberinde getireceği devletlerin ulusal savunma raporlarına da yansımıştır. Örneğin 2010 ABD Dört Yıllık Savunma Planlaması raporuna göre iklim değişikliği küresel düzeyde yoksullaşma, çevresel bozulmalar ve savunma bütçesi düşük devletlerin zayıflamasına neden olacaktır. Bu hükümetlerin iklim değişiminden fazlaca etkilenmesi yer aldıkları bölgenin jeopolitik konumunun değişimine neden olabilecektir. Bununla birlikte iklim değişikliği gıda ve su kıtlığını arttıracak, buna paralel olarak çeşitli salgın hastalıklar yayılacak ve bunun sonucu olarak da kitlesel insan göçleri artacaktır. İlgili rapora göre iklim değişikliği tek başına bir çatışmaya yol açamayacak olsa da çatışmalar için uygun zeminin hazırlanmasında ve politik, ekonomik ve askeri istikrarsızlık koşullarının oluşmasında önemli bir faktör olabilecektir. Özellikle aşırı hava şartlarının oluşturacağı doğal felaketler ve insani krizlerde yapılacak yardım ve müdahalelerin nasıl bir koordinasyon ile yapılacağı ve felaketin meydana geldiği devletin yardımlara karşı tutumunun nasıl olacağı krizin gidişatını belirleyecektir (Mazo, 2010, ss. 129-130).

ABD Savunma Bakanlığı'nın Temmuz 2015 yılında Kongre'ye sunduğu "Değişen İklim ve İklimle İlgili Risklerin Ulusal Güvenliğe Etkileri" adlı raporda, küresel iklim değişikliğinin, yoksulluk; toplumsal gerilimler; çevresel bozulma; etkisiz liderlik ve zayıf siyasi kurumlar gibi birçok ülkede istikrarı tehdit eden sorunları derinleştirerek Amerikan ulusal güvenliği için ciddi

riskler oluşturacağı vurgulanmıştır. Raporunda iklim değişikliği sadece uzun vadede ortaya çıkabilecek bir risk unsuru olarak değil, güncel bir güvenlik tehdidi olarak tanımlanmış ve etkilerinin dünyanın pek çok yerinde görülmeye başladığının altı çizilmiştir. Bakanlık iklim değişikliğinin yol açacağı deniz seviyesinin yükselmesi, iklim kuşaklarının kayması, ekstrem hava olaylarının daha sık ve şiddetli görülmeye başlanması gibi senaryolara karşı hazırlık yapma sorumluluğunu vurgulamıştır. Dönemin ABD başkanı Barack Obama IŞİD’i ABD için bir varoluşsal bir tehdit olarak görmediğini ancak eğer gerekli önlemler alınmazsa iklim değişikliğinin tüm dünya ülkeleri için potansiyel varoluşsal bir tehdit olacağını vurgulamıştır. Obama, iklim değişikliğinin sonucu olarak şiddetli kuraklıkların, açlığın, salgın hastalıklar, kıtlık, mülteciler ve yoksulluk gibi sorunların artacağına ve başta Hint yarımadası, Afrika ve Asya’nın kıyı bölgelerinde olmak üzere binlerce insanın yerinden edilebileceğine işaret etmiştir (Uysal Oğuz, 2019, s. 533).

İklim değişikliğinin bir güvenlik meselesi olduğu ve etkilerinin artık yaşanmaya başladığını kabul eden AB Komisyonu 2008 yılında yayınladığı “İklim Değişimi ve Uluslararası Güvenlik” adlı raporunda konuyu ortak dış ve güvenlik politikası içine dâhil etmiştir. Söz konusu raporda iklim değişikliği, ortak mücadele edilmesi gereken, birden fazla boyutu olan, hükümetleri istikrarsızlaştıran, çok yönlü (multiplier threat) ve sürekli yayılan bir küresel tehdit olarak ifade edilmiştir. Raporunda, temel mesele iklim değişiminin çatışma ihtimalinin yüksek olduğu kırılgan bölge ve coğrafyaları tehdit etmesi olarak belirlenmiştir. Konu sadece insani boyutları olan bir sorun alanı olmaktan çıkmış, Avrupa’nın da geleceğini etkileyecek ekonomik, siyasi, çevresel ve sosyo-politik boyutları olan küresel bir kriz haline gelmiştir. Raporunda iklim değişikliği kaynaklı sıcaklıkların artmasına, buzulların ve buz örtüsünün erimesine, ekstrem doğa olaylarının daha yoğun ve sıklıkla meydana geldiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca raporda, gelecekte dünyanın çeşitli bölgelerinde iklim değişikliği merkezli görülebilecek sorun alanları arasında; doğal kaynaklar üzerinde çatışmalar, ekonomik zarar, kıyı şehirleri ve altyapılarının karşı karşıya kalacağı riskler, toprak kayıpları, sınır anlaşmazlıkları, çevre kaynaklı göçler, bazı bölgelerde kırılganlık ve radikalleşme durumları, enerji arzı üzerinde oluşabilecek gerginlikler ve uluslararası yönetim üzerinde oluşabilecek baskılar gösterilmiştir (Solana, 2008, ss. 1-8).

Sonuç itibari ile iklim değişikliği meselesinin güvenlikleştirilmesi, konunun alçak politik (low politics) alandan yüksek politik (high politics) konular arasına alınması, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik algılamalarının değişmesi ile mümkün olmuştur. Ancak birçok dünya devleti meseleyi ulusal güvenliği için tehdit olarak görse de uygulamada bunu önleyecek mekanizmaları geliştirememiştir. Mesele özü itibari ile küresel olup tüm dünya devletlerini tehdit etse de devletlerin uygulamadaki politik amaç ve niyetlerinin uyuşmaması kurulabilecek ortak önleme mekanizmalarını da imkânsız hale getirmektedir. Günümüzde gelinen nokta da halen tüm devletlerin uymasının zorunlu olduğu küresel emisyon azaltım politikaları benimsenememiştir. Devletlerin yakın bir gelecekte de konu hakkında mutabakata varmaları pek mümkün görünmemektedir. Diğer taraftan devletler eğer iklim değişikliğinin yıkıcı etki ve sonuçlarını azaltma konusunda fikir birliğine, buna bağlı olarak işbirliğine varamazlarsa iklim değişikliği krizi devletlerarasında hali hazırda var olan sınır anlaşmazlıklarını, gıda kıtlığını, iç savaşları, kuraklık ve kaynakların adil paylaşılması sorunlarını daha da perçinleyecektir.

3. Küresel İklim Değişikliğinin Beraberinde Getireceği Temel Güvenlik Krizleri

Uluslararası düzeyde güvenlik ve çevre arasındaki ilişki ilk olarak Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun 1989 yılında yayınladığı “Ortak Geleceğimiz” adlı raporunda ele alınmıştır. Raporunda çevre ve güvenlik ilişkisi “Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre” başlıkları altında ayrı ayrı analiz edilmiş, çevresel baskıların güvenliğe, güvenliği sağlamaya yönelik politikaların da çevreyi nasıl etkilediği incelenmiştir. Raporun öne sürdüğü “sürdürülebilir kalkınma” fikrinin temelinde barış ve güvenliğin olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında rapor çevresel kaynaklar ve

çatışmalar arasındaki bağı da irdelemiştir. Çatışmaların sadece ulusal egemenliğe yönelik politik ve askeri tehditler nedeniyle değil, çevresel bozulmadan ve kalkınma fırsatlarının engellenmesinden de kaynaklanabileceği ifade edilmiştir (Karakoç & Kovancı, 2019, ss. 344-357).

İklim değişikliğine karşı politik, ekonomik, sosyal ve teknik altyapı olarak önlem almayan toplumların yakın gelecekte bu sorunun getirdiği yerel ve küresel ölçekteki sonuçlarından daha fazla etkileneceği aşikârdır. Küresel iklim değişikliği ulusal ve uluslararası güvenlik alanlarında istikrarsızlık ve şiddet temalı yeni meydan okumaların ortaya çıkmasını tetikleyecektir. İklim değişikliği sahip olduğu küresel niteliğinden dolayı uluslararası toplumun ortak mücadele etmesi gereken bir konu başlığıdır. Bunun yanında kriz karşısında tüm devletlerin aynı özveri ile mücadele etmesi de önem arz etmektedir. İklim değişikliğine karşı uluslararası toplumun ortak bir tepki verme, kriz ile mücadele ve iklim değişikliğine uyum mekanizması oluşturma konusunda hemfikir ol(a)maması durumunda yeni yüzyılın uluslararası ilişkilerinde en büyük tartışma alanlarından biri de iklim değişikliği ile ortak mücadele konusunda olacaktır. Söz konusu kriz uluslararası ilişkilerde her zamankinden daha derin bölünme ve çatışma riskleri oluşturma potansiyeline sahiptir. Özellikle su ve toprak olmak üzere kaynakların dağılımı, iklim kaynaklı uluslararası göçün yönetimi ve iklim değişikliğinden başlıca sorumlu olan ülkeler ile iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerinden en çok etkilenen ülkeler arasında çok sayıda çatışmanın doğması olası senaryolar arasındadır (Umweltveränderungen, 2008, s. 1).

İklim değişikliğinin yerel ve küresel ölçekte güvensizliği ve şiddeti nasıl artırdığını beş başlık altında toplayabiliriz;

Siyasi istikrarsızlıklar ve Çatışmalar: Özellikle Afrika ve Asya kıtasında yer alan üçüncü dünya ülkeleri başta olmak üzere otoriter sistemlerden demokratik sistemlere geçiş sürecindeki toplumlar ekonomik, siyasi ve insani krizlere karşı savunmasızdırlar. Özellikle Afrika kıtasında vuku bulan Darfur Krizi ve Ruanda Soykırımı'nın iklim temelli bileşenlerinin olduğu iddia edilmiştir. Eski BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon Darfur Krizi'ni iklim değişikliği ile ilişkilendirmiştir (Brown, Hammil, & McLeman, Climate Change As The 'New' Security Threat: Implications For Africa, 2007, s. 1145). İklim değişikliği gelişmemiş toplumları daha çok etkileyerek söz konusu geçiş sürecinin uzamasına, toplumları geçiş sürecinde kimliklerini korumalarında başarısızlığa ve bu süreci sağlıklı aşmalarında ekstra bir baskı altına almaktadır (Umweltveränderungen, 2008, s. 1).

Zayıf Yönetim Yapıları ve İç Çatışmalar: Zayıf ve kırılabilir devletlerin çok sık görülen özellikleri arasında şiddetli iç çatışmalar, kamusal yapıların sürekli olarak zayıflaması ve toplumsal yozlaşma yer almaktadır. Küresel iklim değişikliği özellikle iklim değişikliği ile mücadelede politika üretme ve sorun çözme kapasitesi zayıf olan devletlerin yer aldığı bölgeleri etkileyecektir. Dolayısıyla iklim değişikliği, zayıf ve kırılabilir devlet yapısının daha da derinleşmesine ve şiddetli çatışmaların meydana gelmesine yol açabilecektir (Umweltveränderungen, 2008, s. 1). Bu konuda IPCC'nin 2007 yılındaki raporuna göre iklim değişikliğine karşı en savunmasız kıta Afrika kıtasıdır. Kıtanın bu kırılabilir ve savunmasız profilinin arka planında iklim değişikliğine uyum politikası geliştirme kapasitesinin yetersizliği, çeşitli düzeylerde ve kıtanın farklı bölgelerinde meydana gelen çoklu çatışma alanlarının varlığı ve bölge devletlerinin iklim değişikliğinin etkilerini azaltma politikalarını izle(ye)memeleri gelmektedir (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2001, s. 435).

Ekonomik Performans ve Şiddet Eğilimi: Son dönem sosyal bilimlerdeki çalışmalar, yoksul toplumların zengin toplumlara göre çatışmaya daha yatkın olduğunu göstermektedir. İklim değişikliği, özellikle gelişmekte olan ülkeler için gözle görünür somut ekonomik maliyetlere yol açacaktır: tarımsal verimlilikteki düşüş, aşırı hava olayları ve buna bağlı göç hareketleri toplumların ekonomik kalkınmasını engelleyebilir. Dolayısıyla iklim değişikliği, kalkınmanın önündeki engelleri artırma, yoksulluğu derinleştirme ve çatışma risklerini yaygınlaştırma potansiyeline sahiptir (Umweltveränderungen, 2008, s. 1).

İklim değişikliğinin beklenen tezahürleri, Afrika'nın birçok bölgesinde sosyal ve ekonomik refah için bir dizi sonuç doğurması beklenmektedir. Bunlar;

- Gıda üreticilerinin iklim değişikliği ile başa çıkmak için mevcut adaptasyon politikaları yetersiz hale gelebilir;
- Özellikle yarı kurak bölgelerde tarımsal üretim düşebilir;
- Mevcut su kıtlığı daha da artacak ve kıtlık yaşayan ülkeler arasına yenileri katılabilecektir;
- Özellikle Güney Afrika'da ekosistemde değişim oranları artacaktır;
- Alçakta kalan yerleşik alanlarda su baskını riskleri artacaktır;
- İklim ve çevre kaynaklı hastalıkların insan sağlığı üzerindeki riskleri artacaktır (Brown, Hammil, & McLeman, Climate Change As The 'New' Security Threat: Implications For Africa, 2007, s. 1145).

4. Demografik Yapı ve İç Çatışma

Yüksek nüfus artışı ve yoğunluğunun, kaynak kıtlığının (tarım arazisi, su) ve düşük düzeyde ekonomik gelişmenin birlikte meydana geldiği her ülkede artan bir çatışma riski vardır. Hâlihazırda yüksek nüfus artışı ve yoğunluğu ile yoksulluğun etkilediği birçok ülke ve bölgede, iklim değişikliği kaynak kıtlığını şiddetlendirerek çatışma riskini artırabilir (Umweltveränderungen, 2008, s. 1).

Antropojenik iklim değişikliğinin göçü tetiklediği ve birçok iklim olayının yoğunluğunu ve sıklığını değiştirdiği bilinmektedir. Bunun yanında deniz seviyesindeki yükselmenin kıyı yerleşimleri ve küçük ada devletleri için yeni riskler oluşturması da beklenmektedir. Önümüzdeki yıllarda iklim değişikliğine açıkça atfedilebilecek ilk göç hareketlerinin, deniz ve kara buzularının yok olmasıyla birlikte buralarda yaşayan yerel halkların Kuzey bölgelerine doğru hareket etmeleri beklenmektedir (McLeman, 2011, s. 9).

Çatışma Bölgelerinde Yayılma Riski: Başlangıçta yerel veya ulusal düzeyde etkili olan iç çatışmalar uzadıkça genellikle komşu ülkeleri de beraberinde istikrarsızlaştırır. (Örneğin; iç savaştan dolayı yaşanan mülteci akımları, yerinden edilen insanlar, silah kaçakçılığı veya farklı ülkelerden gelen yabancı savaşçıların savaş sonrası geri dönmemesi gibi). Dolayısıyla iç çatışmalar her zaman bir yayılma etkisine sahiptir ve çevresini etkiler. Bu kapsamda iklim değişikliğinin sosyal etkileri sınırları aşarak kriz ve çatışma bölgelerinin coğrafi kapsamını hızla genişletebilir ve yaşanan iç çatışmaların çevre bölgelere daha hızlı yayılmasını sağlayabilir (Umweltveränderungen, 2008, s. 1).

Özetle, küresel iklim değişikliğinin sonucu olarak dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelebilecek çatışma risklerini şu başlıklar altında toplayabiliriz; iklim değişimine bağlı olarak tatlı su kaynaklarının tükenmesi, gıda arzında meydana gelebilecek küresel krizler, iklim değişimi kaynaklı sel ve fırtına gibi doğal afetlerin sayısında artış ve çevresel bozulmalara bağlı olarak gerçekleşen göçler. Bunların yanında iklim değişikliğinin yaygın olarak görülecek doğrudan etkileri arasında; deniz seviyesinde yükselme, aşırı hava olayları, taşkınlar, sıcak hava dalgaları, kuraklık, hava kirliliği, su kıtlığı ile orman yangınları sayılabilir.

BMGK'nin Uluslararası Barış Ve Güvenliği Sağlama Misyonu Kapsamında Küresel İklim Değişikliği İle Mücadelesi

BM'nin hemen hemen tüm alt kuruluşlarında iklim değişikliği ile mücadele konusunda nasıl dönüşüm gerçekleştirileceği ele alınmaktadır. Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), gelişmekte olan küçük ada devletlerinde iklim değişikliği ve sağlık konusunda özel bir girişim başlatmıştır. Barışı Koruma Operasyonları Departmanı, barışı koruma misyonlarının iklim, su ve karbon ayak izlerini azaltarak "mavi miğferleri yeşillendirme" projesi kapsamında çalışmalar sürdürmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), otuzdan fazla ülkede "yeşil temalı meslekler" adlı özel

programını desteklemektedir. İklim değişikliğini "21. yüzyılın temel sorunu" olarak tanımlayan Genel Sekreter Guterres, küresel iklim değişikliğinin BM'nin tüm çalışmalarını her yönü ile etkilediğini vurgulamıştır (Secretary-General's remarks on Climate Change [as delivered], 2018).

İklim değişikliğinin endişe veren boyutu gelecekte iklim temelli etnik ve sivil çatışmaların meydana gelmesi ve az gelişmiş üçüncü dünya ülkeleri başta olmak üzere çeşitli bölgelerde istikrarsızlık unsurlarının artmasına yol açma ihtimalinin olmasıdır. İklim değişikliğinin varlığının sayısal veriler ile kanıtlanarak kabul edildiği, ulusal ve uluslararası güvenlik düzlemindeki yansımalarının görüldüğü bir çağı yaşamaktayız. Günümüzde uzmanlar, aşırı hava olaylarının dünyanın farklı bölgelerinde daha sık ve yoğun bir şekilde görülmeye başladığı, bu olayların yalnızca günlük hayatı değil, aynı zamanda altyapı, endüstriyel üretim ve hükümet bütçelerini de yerle bir eden, tehlikeli güvenlik boşlukları oluşturan risk unsurları olduğu konusunda uyarılmaktadır.

İklim değişikliği sorununu güvenlik ile ilişkilendirmek kritik bir diğer soruyu da beraberinde getirmektedir: BM'nin temel karar alma mekanizması olan Güvenlik Konseyi'nin küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda nasıl bir rolü vardır? Güvenlik Konseyi on yılı aşkın süredir iklim konusunu tartışmaktadır. Bu tartışmalar henüz önemli bir adıma dönüşmemiş olsa da Konsey üzerinde konuya ilişkin küresel tedbirlerin alınması açısından önemli bir baskı mekanizmasının oluşmasına neden olmuştur. Bu konuda bazı hükümetler, Konsey'in iklim alanına müdahale etmesinin BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (BMİDÇS) çalışmalarını aksatabileceğinden korkmakta iken diğerleri, konuyu öncelikli olarak bir uluslararası hukuk ve sürdürülebilir kalkınma sorunu olarak gördükleri için meselenin "güvenlikleştirilmesini" reddetmektedir. Bazı üyeler de Konseyin yetkisini savaş ve barış gibi geleneksel meselelerin dışına taşımaya karşı çıkmaktadır.

Geçtiğimiz yıllarda iklim değişikliği konusunu Konseyde tartışmaya açmak için bazı üye ülkeler özel çaba sarf etmiştir. Aralık 2017'de Hollanda dışişleri bakanlığı, iklim çatışması riskleri üzerine "Gezegelimiz Dünya; Güvenlik Konferansı"na ev sahipliği yapmıştır. Haziran 2018'de Avrupa Birliği, iklim değişikliğinin istikrarsızlık ve çatışma risklerini artırmaya dikkat çeken "İklim, Barış ve Güvenlik: Harekete Geçme Zamanı" konulu üst düzey bir diplomatik toplantıya ev sahipliği yapmıştır. Bu toplantıda uluslararası güvenliğin sağlanmasına yönelik bir "**hazırlık yapma sorumluluğu**" belirlenmiş ve "iklim-uluslararası güvenlik bağının" hem ulusal hem de uluslararası forumlarda en yüksek siyasi düzeye taşınması çağrısında bulunulmuştur. İsveç hükümeti iklim değişikliği konulu özel tematik bir çalışma başlatmış, Almanya ise "iklim kırılabilirliğinin" bir öncelik olduğunun altını çizmiştir. İklim konusunu Konseyin gündemine taşımak Maldivler gibi iklim değişikliği kaynaklı deniz seviyesi yükselme riskinin olduğu ada ülkeleri tarafından da desteklenmektedir. Hatta söz konusu ülke kendileri için varoluşsal bir tehdit olan deniz seviyesinin yükselmesi sorununa dikkat çekmek için 2009'da su altında bir kabine toplantısı düzenlemiştir. 27 BM üyesi ülke, Almanya ve Nauru tarafından iklim ve güvenlik konusu üzerine kurulan "Arkadaş Grubu'na-Group of Friends (GoF)-" katılmıştır (Addressing the Risks of Climate Change, 2020).

Bazı BM üyeleri için ise konuyu Konsey'e taşımak, konunun uluslararası güvenlik ile olan bağlantısından ziyade devletlerin ulusal güvenlik stratejisi ile ilgilidir. Bu devletler meseleyi yüksek profilli bir siyasi arena olan BMGK'ya taşımamanın küresel iklim müzakerelerine bir aciliyet boyutu katacağını düşünmektedir. Diğer taraftan Konseyin kendisine verilen yetki ve BM Şartı kapsamındaki önemli rolü göz önüne alındığında, iklim-güvenlik konusunu retorik de olsa uluslararası toplumun gündem konularına dâhil etmesi, önemli bazı sorunları da beraberinde getireceği ifade edilmektedir (Conca, 2019, ss. 4-15).

Pasifik Ada devletleri ve küresel iklim değişikliğine karşı daha somut önlemler alınmasını destekleyen devletler, BMGK'deki iklim değişikliği tartışmalarını küresel eyleme geçmek için

baskı mekanizması olarak kullanılmaktadır. Alınabilecek küresel iklim değişikliği politikaları konusunda BMGK'dan farklı bir siyasi mekanizmanın varlığını tartışan muhalif devletler bile Konseyin küresel iklim rejimini baltalayan yerel politikalara müdahale etmemesinden endişelerini dile getirmişlerdir. Diğer taraftan Konsey'in temel gündemini başarısız devletler, iç savaşlar, etnik çatışmalar gibi konulardan uzaklaştırılarak küresel iklim konusuna çekilmesi gerektiği tartışmaları da yeni değildir. Konseyin yetki alanının geniş bir şekilde yorumlanması sonucu müdahil olabileceği alanlara küresel iklim değişikliği ile mücadelenin eklenmesi bazı devletler tarafından da endişe verici olarak kabul edilmiştir. Konsey'in hiyerarşik yapısı, yoğunlaştırılmış gücü ve bazı zamanlarda şeffaf olmayan karar verme yöntemleri, masadaki konuya bakılmaksızın BM üye devletlerinin çoğunluğunda derin bir endişe oluşturmaktadır. 77'ler Grubu (G77) ve Bağlantısızlar Hareketi gibi büyük koalisyonlar, Konsey'de iklim konusunun tartışılması esnasında bu tür endişeleri vurgulamışlardır. Konunun Konsey'de tartışılmasına karşı direnç gösteren ülkeler arasında BM'nin ağır topları olarak gösterilen Rusya, Çin ve Hindistan da vardır. 2018 yılında bir BMGK oturumunda Rusya, iklim değişikliği gerçeğinin ciddiyetini inkâr etmediğini, bununla birlikte “Konseyi iklim sorunlarının çözüleceği ve konu hakkında gerekli küresel bir farkındalığın oluşturulabileceği bir platform” olarak görmediğini ifade etmiştir. Rusya, ülkelere özgü zorluklar içeren konunun ulusal düzeyde yanıtlar verilmesi gereken bir küresel mesele olduğunun altını çizmiştir (United Nations, 2018).

Küresel iklim değişikliği ile mücadelede Güvenlik Konseyinin yetkisinin geniş perspektiften yorumlanması sonucu ilgili organın üstleneceği rol ve vizyon hakkında özellikle gelişmekte olan üye ülkeler tarafından egemenliğin aşınması konusunda ciddi endişeler oluşmaktadır. G77'nin birçok üyesi "uzun vadeli belirsiz bir meseleyi bir güvenlik tehdidi haline getirmenin BM Şartında gayri resmi bir değişiklik anlamına geleceğini" savunmaktadır. Bahsi geçen bu üye devletlerden bazıları iklim değişikliğini silahlar ve füzeler gibi değil, günlük hayattan baca veya egzoz dumanları gibi günlük hayatın bir parçası olarak görürken bazıları da düşük yoğunluklu fakat uzun vadeli biyolojik veya kimyasal bir savaşa benzetmektedir. Bununla birlikte, Brezilya, Hindistan ve Mısır gibi önemli G77 ülkeleri, iklim değişikliği ve çatışmalar arasındaki bağlantıyı sorgulamışlardır. Bu sorgulama neticesinde bu üç ülke gelişmiş Batılı devletlerin küresel iklim değişikliği ile mücadele adı altında gelişmekte olan ülkelerin güçlkle kazandıkları doğal kaynaklar üzerindeki egemenlik haklarına tecavüz etme riskleri konusunda BMGK'ya uyarıda bulunmuşlardır (United Nations, 2018).

BMGK'nın yetki alanının küresel iklim değişikliği ile mücadeleyi içerecek şekilde genişletilmesi, BM organlarının kendi aralarındaki kırılğan işbölümünü daha da tehlikeye atabilir. Konsey iklim konusundaki ilk müzakeresinde konunun bir “güvenlik” mi yoksa “kalkınma” meselesi mi olduğuna dair görüşler paylaşmıştır; konu daha sonra birçok üye devlet için politik açıdan daha erişilebilir bir organ olan BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin sorumluluk alanına bırakılmıştır. Bu kararın alınmasında Konsey'in BM'nin diğer organlarıyla etkili bir şekilde eşgüdüm sağlama konusunda yaşadığı kronik zorluk (çoğu zaman koordinasyona duyulan ihtiyacın Konsey tarafından dikkate alınmaması) etkili olmuştur (Conca, 2019, ss. 4-15).

Diğer taraftan iklim değişikliği ile mücadelede AB'de de önemli adımlar atılarak çeşitli mekanizmalar geliştirilmiştir. Bu kapsamda iklim değişikliği, 2001-2010 yılları arasını kapsayan 6. Çevre Eylem Programındaki (ÇEP) dört öncelikli konu arasında yer almıştır. ÇEP kapsamında; AB içinde CO2 salımlarının ticaretine ilişkin bir planın oluşturulması, yenilebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi, sanayi sektörü ile enerji verimliliği ve emisyon salımlarını azaltma üzerine çevre sözleşmelerinin hazırlanması gibi önlem mekanizmaları yer almaktadır. AB Komisyonu Kasım 2001'de çevre politikalarının diğer sektör politikaları ile bütünleştirilmesi amacı ile “Güvenli Enerji Arzı İçin Avrupa Stratejisine Doğru” başlıklı “Yeşil Belge” raporunu yayınlamıştır. Yine Komisyon Kyoto Protokolü'ndeki AB salım hedeflerine ulaşabilmek amacı ile 2000 yılında Avrupa İklim Değişikliği Programını (ECCP) oluşturmuştur. ECCP, enerji, ulaştırma

ve hava kalitesi gibi iklim değişikliğine doğrudan etkisi bulunan alanlarda var olan girişimlerle bağlantı kurmakta ve tutarlı, karşılıklı uyum içinde ve birbirlerini güçlendiren daha ileri programlar üretme amacına yönelik bir yol izlemektedir (Türkeş & Kılıç, 2004, s. 35-52).

Son olarak, iklim değişikliği sorunu, Konseyin yapısı, karar alma süreci ve nasıl işlediğiyle ilgili mekanik çalışması göz önüne alındığında derin endişeler oluşmaktadır. Konsey, “P5” olarak adlandırılan beş daimi ve veto hakkına sahip olan Çin, Fransa, Rusya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından domine edilmektedir. Konsey'de geriye kalan 10 sandalye, bölgesel bloklardan seçilir, 2 yıl görev yapar ve veto hakları yoktur. Bu noktada daimi üyelerin veto haklarını bazen gizli bazen de açık bir şekilde ulusal çıkarları kapsamında kullanmaları, iklim konusunda atılması gereken adımları yavaşlatabilir ve konuyu sürüncemede bırakabilir. Konsey mekanizmasında reform yapma talepleri –karar alma mekanizması, daimi üye sayısını artırma, veto hakkını sınırlama vs.- her zaman daimi üyeler tarafından bastırılmıştır. Bu nedenlerden dolayı BM üye devletlerinin çoğu, küresel iklim değişikliği ile mücadele konusu da dâhil olmak üzere tarihsel olarak tüm ulusları ilgilendiren meseleler için uygun organ olarak Genel Kurul'u tercih etmişlerdir.

5. Küresel İklim Değişikliği ile Mücadelede Güvenlik Konseyi İçin Önerilen Roller

İklim değişikliğini çoklu tehdit çarpanı (threat multiplier) olarak betimleyen BM, iklim değişikliğinin küresel güvenlik üzerindeki etkisini “iklim güvenliği” teması ile çalışmalarına dâhil etmiştir. Genel sekreterin 2009 yılında hazırladığı ve Genel Kurul tarafından aynı yıl kabul edilen raporda iklim değişikliği; kaynak çatışmasını, yoksulluğu, bilgi ve kaynaklara kesintisiz erişimi, devletlerin kurumsal ve teknik alt yapılarını olumsuz etkileyen bir çoklu tehdit çarpanı olarak tanımlanmıştır. Raporda iklim değişikliğinin neden olduğu güvensizlik ortamını iyileştirmek için bazı öneriler de sunulmuştur. Bu öneriler:

İklim değişikliği ile uyum ve azaltma politikaları geliştirmek,
Ekonomik gelişme, demokratik yönetim ve güçlü yerel ve ulusal kurumların kurulması ve desteklenmesi,

Uluslararası işbirliği, önleyici diplomasi ve arabuluculuk,

İklim değişikliği ve küresel güvenlik arasındaki ilişkiyi analiz edecek kurumsal çalışmalara destek vermek (United Nations General Assembly, 2009).

İngiltere'nin 2007 yılında Güvenlik Konseyi'ne sunduğu “Enerji, İklim ve Güvenlik” adlı çalışma ile iklim değişikliğinin bölgesel ve küresel güvenliğe etki eden bir realite olduğu BMGK'da tartışılmaya başlanmıştır (Karakoç & Kovancı, 2019, s. 9). 25 Ocak 2019 tarihinde Dominik Cumhuriyeti, bir ay süren BMGK dönem başkanlığı sırasında, iklim değişikliği ve güvenlik konusunda bir dizi önemli kararın alındığı bir "açık tartışmaya" ev sahipliği yapmıştır. Dünya Meteoroloji Örgütü tarihinde ilk kez BMGK'ya açık bir şekilde bu toplantıda hitap etmiştir. Aralarında Fransa, Birleşik Krallık, Almanya'nın da bulunduğu bir dizi ülke BMGK'ya uluslararası güvenliğe yönelik iklim risklerini ele almak için erken uyarı sistemi ve BM Genel Sekreterine de BMGK'ya sunulacak yıllık iklim ve güvenlik raporları gibi veri ve bilgi havuzu oluşturmak adına analitik kapasite oluşturma çağrısında bulunmuştur (The Center for Climate & Security, 2019). Dominik Cumhuriyeti'nin hazırladığı bu rapor temelde beş madde ile özetlenebilir. İklim değişikliği küresel barış ve güvenliğin sağlanmasında cevap verilmesi gereken en önemli meydan okumadır. Ekstrem hava koşulları ve iklim değişikliği kaynaklı doğal afetler Karayipler başta olmak üzere uluslararası güvenliği ciddi tehdit etmektedir. İklim değişikliği kaynaklı kuraklık, Orta Amerika, Karayipler ve dünyanın birçok bölgesindeki temel geçim kaynaklarını olumsuz etkilemektedir. Tedrici bir şekilde tehdit oluşturmaya başlayan iklim değişikliği kısa vadede olmasa da uzun vadede insanlığın varoluşsal bir tehdidi olmaya ve milyonlarca insanın yerinden edilmesine sebep olacaktır. Küresel ekonomik ve finansal istikrarın

sağlanması, bölgesel ve yerel çatışmaların engellenmesi için iklim değişikliğinin minimum seviyede tutulması gerekmektedir (Karakoç & Kovancı, 2019, s. 11).

BMGK daimi üyelerinin küresel iklim değişikliği ile mücadele konusundaki farklı yaklaşımları göz önüne alındığında, Konsey'in iklim konusunda yakın zamana kadar neler yapabileceği hakkında farklı söylemler yazılmıştır. Konsey 2011 yılında yaptığı bir oturumda ilk kez "iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin uzun vadede uluslararası barış ve güvenliğe yönelik mevcut bazı riskleri artırabileceğini" kabul etmiştir. Konsey, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin bir sonucu olarak deniz seviyesinin yükselmesinin bazı devletlerin topraklarını kaybetmesine neden olabileceğini vurgulamıştır. Açıklamada, Genel Sekretere, Konseye yaptığı periyodik raporlamanın bir parçası olarak iklim değişikliğinin uluslararası güvenlik üzerindeki olası etkileri hakkında özel bir rapor hazırlaması çağrısında da bulunulmuştur (Türkeş & Kılıç, 2004, s. 35-52).

Ken Conca Konseyin küresel iklim değişikliği konusundaki misyonunu altı madde halinde sıralamıştır;

İklim değişikliği etkilerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak, konu hakkındaki farkındalığı artırmak adına küresel iklim değişikliği ile mücadele konusunu mevcut operasyonlara, özellikle barışı koruma misyonlarına dâhil etmek;

Konu il ilgili erken uyarı yeteneklerinin geliştirilmesi;

Kaynak çatışmalarını önlemek için önleyici diplomasi yürütmek (örneğin, ortak paylaşılan nehir havzalarında veya yeni erişilen Kuzey Kutbu kaynakları üzerinde);

Özellikle küçük ada devletleri için deniz seviyesinin yükselmesi tehdidinin ciddi bir şekilde ele alınmasını sağlamak;

Literatüre yeni giren "iklim mültecileri" sorununun ele alınması;

Küresel iklim değişikliği ile mücadele özelinde yeni bir "koruma sorumluluğu" kavramı geliştirmek veya var olan koruma sorumluluğunu "küresel iklim değişikliği ile mücadele" konusunu içerecek şekilde yeniden revize etmek (Conca, 2019, s. 4-15).

Özetle Conca'ya göre küresel iklim değişikliği ile mücadele konusunda Konseyin üstlenmesi gereken roller; iklim değişikliğinin kırılgan devletleri nasıl etkilediğini anlamak, barışı koruma operasyonlarını "iklim-akıllı" hale getirmek ve iklim değişikliği ile mücadeleyi mevcut erken uyarı sistemlerine dâhil etmektir (Conca, 2019, ss. 4-15).

BM 2013 yılında barışı koruma güçleri gibi sahadaki faaliyetlerini yürüten birliklerine zamanında doğru bilgi vermeyi amaçlayan ve bu güçlerin karşılaştıkları teknik sorunları çözmek amacıyla Operasyon ve Kriz Merkezini kurmuştur. Buna benzer şekilde BM yakın zamanda genel sekreterlik bünyesi altında odak noktası iklim güvenliği olan ve iklim değişikliği hakkında güvenilir bilgi akışını sağlayacak yeni bir merkez kurmayı planlamaktadır.

Konsey'i tartışmaya mahal vermeyecek bir şekilde küresel iklim politikalarını yönlendiren temel uluslararası organ haline getirecek makul roller de vardır. BMGK'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlayan temel rolüne istinaden küresel barış ve güvenliği tehdit eden iklim değişikliği konusunda harekete geçme isteği, siyasi bir alanda yapmak isteyeceği herhangi bir rolden çok daha az sorgulanır (V. Scott & Charlotte, Climate Change and the UN Security Council, 2018, s. 229-243). Örneğin, Konsey'in devletleri Paris Anlaşması'na katılmaya, anlaşma şartlarına uymaya veya bu Anlaşma'nın hükümlerini güçlendirmeye teşvik etmesi mevcut küresel iklim değişikliği politikalarını olumlu yönde etkileyecektir (Boyle, Hartman, & Saveresi, 2018, s. 101-130). Savaş suçları, soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar ve etnik temizliğe karşı geliştirilen "koruma sorumluluğu" (R2P) normuna benzer bir "iklim koruma sorumluluğu" fikri de farklı bir çözüm yaklaşımıdır. R2P, devletlerin kendi sınırları içindeki insanları soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve etnik temizlik suçlarına karşı koruma konusundaki birincil sorumluluğuna dikkat çeker ve devletler bu sorumluluğu yerine getirmede isteksiz veya başarısız olduklarında uluslararası toplumun sorumluluğu belirir. Küresel iklim değişikliği ile mücadele konusunun R2P

çerçevesinde ele alınmasına örnek olay olarak; 2009'da Myanmar'da meydana gelen yıkıcı Nargis kasırgasının ardından yardım kuruluşlarının ülkeye girişini engelleyen Myanmar hükümetine karşı Fransa, Konsey'e R2P'ye başvuru yapma önerisi sunmuş ancak bu talep BMGK tarafından reddedilmiştir. Fransa'nın bu teklifi, Genel Sekreter ve BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'ndan da güçlü tepkiler almış ve her iki birim de R2P'nin sadece kabul edilmiş belirli suçlara karşı uygulanabileceğini vurgulamıştır (Conca, 2019, s. 4-15).

21. yüzyıl benzeri görülmemiş riskler ve krizler içermektedir. İklim değişikliği, nüfus hareketleri ve siber tehditler uluslararası güvenliğe yönelik risklerin ölçeğini ve karmaşıklığını hızla artırırken teknolojik gelişmeler de bu riskleri öngörme kapasitemizi artırmaktadır. Geçmiş dönemlere oranla daha iyi modellenebilen bu yüksek risk unsurları uluslararası toplum için de yeni bir sorumluluğu doğurmaktadır: "Hazırlık Yapma Sorumluluğu (Responsibility to Prepare)". Kitlemel katliamları önleme ve bunlara zamanında yanıt verme için geliştirilen Koruma Sorumluluğu (R2P) kavramı çerçevesinde yakın tarihte yaşanan olaylardan çıkarılan derslere dayanan "hazırlık yapma sorumluluğu", iklim değişikliği gibi uluslararası güvenliğe yönelik geleneksel olmayan risklerin tespit edilmesini öngörmektedir. Bunun için de mevcut küresel yönetim kurumlarında reform yapılması çağrısında bulunmaktadır. Yapılacak reformlar sonrasında kurulacak ortak mekanizmalar sayesinde iklim değişikliği ile ilgili riskler hükümetler arası güvenlik kurumları tarafından sistematik, sağlam ve hızlı bir şekilde öngörülüp analiz edilebilecek ve detaylıca ele alınabilecektir (The Center for Climate & Security, Responsibility To Prepare and Prevent, 2017).

İklim krizinin küresel barış ve güvenliği artan bir şekilde tehdit etmesiyle ilgili Güvenlik Konseyi, yükselen deniz seviyesi, kuraklık, sel ve diğer iklimle ilgili afetlerden kaynaklanan çatışma risklerini azaltmak için çaba sarf ettiğini açıklamıştır. BM Barış Operasyonlarından Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Jean-Pierre Lacroix, son yıllarda BM barış operasyonlarının çoğunun kötüleşen bir güvenlik ve siyasi ortamda gerçekleştiğini ifade etmiştir. Diğer sınır ötesi zorlukların yanı sıra, çevresel bozulma ve iklim değişikliğiyle birlikte artan aşırı hava olayları BM misyonlarının görevlerini yerine getirme yeteneklerini olumsuz yönde etkilemiştir. Lacroix, Barış İnşası ve Siyasi İşler Dairesi (Department of Peacebuilding and Political Affairs) ve Barış Operasyonları Dairesi (Department of Peace Operations) gibi BM alt uzmanlık kuruluşlarının küresel iklim değişikliği ile mücadeleyi çalışmalarına entegre etmeye çalıştıklarını da ifade etmiştir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) arasında ortak bir girişim olan "İklim Güvenliği Mekanizması", 2018'den bu yana iklim, barış ve güvenlik arasındaki bağlantıları daha iyi anlamak için üye devletlere, bölgesel kuruluşlara ve Birleşmiş Milletler alt kuruluşlarına multidisipliner destek sağlamaktadır.

6. Küresel İklim Değişikliği ve Uluslararası Güvenlik Üzerine Odaklanan BM Girişimleri

Küresel ısınma ve iklim değişikliği krizinin en önemli niteliği sorunun yerelde başlayıp küresel sonuçlar doğurmasıdır. Dolayısıyla krizin tam olarak nerede başladığının tespit edilememesi, devletlerin sorumluluğunun net bir şekilde ortaya konulamaması ve sorunun doğal bir boyutunun olması krize karşı küresel mücadelede atılacak adımları ve girişimleri de zorlaştırmaktadır. Söz konusu kriz ile mücadele bugün BM ve birçok alt kuruluşunun temel çalışma alanları içerisinde yer almaktadır. BM birçok sahada kriz ile mücadele edebilmek adına çeşitli girişimleri desteklemiş, konu hakkında küresel farkındalık için birçok konferans düzenlemiştir. Özellikle küresel ısınma ve iklim değişikliğinin merkezde yer aldığı ve yılda bir kez düzenlenen Taraflar Konferansı (COPs) bu noktada belirtilmelidir. Bu noktada küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadelede var olan diğer önemli girişimlere de kısaca değinmek yerinde olacaktır.

6.1. İklim ve Güvenlik Üzerine Gayri Resmi Uzman Grubu (Informal Expert Group (IEG))

BM Güvenlik Konseyinin on üyesinin Temmuz 2020'de bir araya gelmesi sonucu kurulmuştur. Bu girişimin amacı sahada iklim güvenliği kaynaklı risk unsurlarına ilişkin daha kapsamlı ve

sistematiik bir yaklaşım elde etmesi için Konsey'e yardımcı olmaktadır. Yine bu girişimin amaçları arasında dünyanın farklı bölgelerinde iklim ve güvenlik üzerine yapılan çalışmalar sonucu elde edilen bulgular hakkında Güvenlik Konseyine doğru bilginin aktarılmasını sağlamaktır. IEG, iklim değişimi ve güvenlik arasındaki ilişkiyi analiz eden, dünyanın farklı bölgelerinde veri toplayıp çalışmalar yürüten Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü (SIPRI), Adelphi, Manipal Yüksek Öğretim Akademisi, Şanghay Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü, Kamerun Uluslararası İlişkiler Enstitüsü ve Norveç Uluslararası İlişkiler Enstitüsü (NUPI) gibi kuruluşların çalışmalarını analiz edip Güvenlik Konseyine bilgi transferi sağlar (United Nations Security Council, 2022, s. 8).

İklim ve Güvenlik Üzerine Arkadaş Grubu (Group of Friends on Climate and Security)

1 Ağustos 2018'de kurulan İklim ve Güvenlik Üzerine Arkadaş Grubu'nun (GoF) kurucu ortakları ve aynı zamanda eş başkanları Almanya ve Nauru'dur. Grubun amacı iklim ve güvenlik konularında karar alıcıları bilgilendirmek, konu hakkında kamu bilincini canlı tutmak ve BM'nin iklim değişikliğinin güvenlik üzerindeki olumsuz etkilerine karşı politikalarını desteklemektir. Başlangıçta 27 BM üye devletinden oluşan Grup, 2022'nin sonunda 62 üye devlete ulaşmıştır. Grup beş bölgesel BM grubunu; Afrika Grubu, Asya-Pasifik Grubu, Doğu Avrupa Grubu, Batı Avrupa ve Diğerleri ve Latin Amerika ve Karayipler Grubu ile AB'yi kapsamaktadır. 2022'de gruba katılan üye devletler Gabon, Japonya ve Slovenya'dır. Uluslararası Kırmızıhaç Komitesi (ICRC) ve İklim Güvenliği Mekanizması (CSM) daimi gözlemcilerdir (United Nations Security Council, 2022, s. 8).

GoF grubunun kuruluş bildirgesinde imzacı devletler (Group of Friends on "Climate and Security", 2021);

- İklim değişikliğinin 21. yüzyılda uluslararası toplumun karşılaştığı en önemli güçlüklerden biri olduğu bilincinde,
- Sera gazı emisyonlarını azaltmaya ve iklim değişikliğine uyum sağlamaya yönelik özel çabalara ek olarak, iklim değişikliğinin güvenlik bileşeniyle de olan ilişkisinin gün yüzüne çıkartılması ve bu noktaya dikkat çekilmesi,
- İklim değişikliğinin insanları geçim kaynaklarından mahrum bırakabileceğine, devletlerin başarısız olma riskini arttırabileceğine, yerel çatışmalara neden olabileceğine ve dolayısıyla bölgesel istikrar, barış ve güvenlik üzerinde etkileri olan durumlara yol açabileceğine dikkatleri çekmek,
- İklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin uzun vadede uluslararası barış ve güvenliğe yönelik mevcut bazı tehditleri arttırabileceği, çatışma bölgelerini daha da istikrarsızlaştırabileceği veya ülkeler içinde veya arasında yeni çatışmalar doğurabileceği endişesi,
- Özellikle alçakta yer alan küçük ada devletleri olmak üzere, bazı devletlerin deniz seviyesinin yükselmesi nedeniyle toprak kaybetmesinin olası güvenlik sonuçlarından endişe duyulduğu,
- BM sistemi içinde ve dışında mevcut ilgili bilgilere dayanan ve başka türlü talep edilen raporlarla mükerrerliği önleyen, BM organlarının eylemleri için somut tavsiyeler de dâhil olmak üzere, Genel Sekreter'in iklimle ilgili güvenlik riskleri hakkında iki yılda bir ülkeye veya bölgeye özgü, ileriye dönük bir rapor hazırlaması çağrısında bulunur.

GoF 31 Mayıs 2022 tarihinde yaptığı ilk toplantısında iklim kaynaklı tehditlerin uluslararası güvenlik üzerindeki etkisinin ne yönde ve yoğunlukta olacağına dair bilgi paylaşmıştır. Toplantıda ayrıca küresel iklim değişikliği ve uluslararası güvenlik konuları için özel bir temsilcinin atanması ve BM'nin ilgili alanlarında konu hakkında uzman kişilerin yetiştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Toplantıda iklim değişikliğinin insani boyutları, en çok etkilenen bölgelerden biri olan pasifik ada ülkelerinin geleceği de tartışılmıştır.

İklim Güvenliği Mekanizması (Climate Security Mechanism (CSM))

2018'de BM Siyasi ve Barış İnşası İşleri Dairesi (DPPA), BM Kalkınma Programı (UNDP) ve BM Çevre Programının (UNEP) ortak girişimi olarak İklim Güvenliği Mekanizması kurulmuştur. Mekanizmanın amacı küresel iklim değişikliği ile uluslararası güvenlik olguları arasındaki bağlantıyı analiz etmek ve küresel iklim değişikliği ile mücadele konusunu BM'nin önleme, barış inşası ve küresel iklim değişimi ile uyum politikalarına dâhil etmektir. 2021'in sonlarında BM Barış Operasyonları Departmanı (DPO) CSM'ye katılan dördüncü BM alt kuruluşu olmuştur (United Nations Security Council, 2022, s. 8).

İklim değişikliğinden etkilenen topluluklar, devletler ve uluslararası politika yapıcılar tarafından artan eylem çağrılarına yanıt veren İklim Güvenliği Mekanizması (CSM);

- BM'nin iklim değişikliği, barış ve güvenlik arasındaki bağlantıları sistematik olarak analiz etme ve ele alma kapasitesini güçlendirmeyi,
- Uluslararası barışa olumlu katkı sağlayan iklim korumalı devlet politikalarını desteklemeyi,
- Uluslararası barış ve güvenliğe yönelik iklim temelli güvenlik girişimlerini teşvik etmeyi ve
- Her düzeydeki bölgesel ve küresel aktörlerle iklim değişikliği ve çevre alanında ortaklıklar kurmayı amaçlamaktadır (Climate Security Mechanism, 2023).

Gönüllü katkılarla desteklenen CSM, katılımcı dört kuruluşun olduğu küçük bir ekipten oluşur ve çeşitli BM kurumları, fonları ve programları, BM barış operasyonları ve BM sistemi dışındaki ortaklarla yakından çalışır. CSM, çalışmalarını dört kategoride gruplandırır: 1. alanda analiz ve eyleme destek; 2. alan savunuculuk, ortaklıklar ve toplantı; 3. alan bilgi ortak üretimi ve yönetimi; 4. alan kapasite oluşturma. CSM önemli kaynak kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalsa da son 12 ay içinde çeşitli alanlarda dikkate değer çalışmalar yürütmüştür (United Nations Security Council, 2022, s. 8).

2022'nin başında CSM sekiz saha projesinde yer almış, bu yılın sonuna kadar bu tür 12 proje yürütmüştür. CSM, bu projeler aracılığıyla BM barış operasyonlarına, BM Yerleşik Koordinatörlüklerine ve bölgesel ve alt bölgesel kuruluşlara “iklimle ilgili güvenlik risk değerlendirmelerini ve ileriye dönük risk önleme ve yönetim stratejilerinin geliştirilmesini destekleme” konularında yardımcı olmaktadır. Belirli bir bağlamda ve içinde bulunulan koşullarına göre uyarlanmış bu projeler Afrika, Amerika, Asya ve Orta Doğu'da yürütülmektedir (United Nations Security Council, 2022, s. 8). CSM iklimle ilgili güvenlik risklerini ele almak ve sahada bu alanda BM özel misyonlarını desteklemektedir. Bu bağlamda hali hazırda beş BM misyonu (UNSOM, UNOCA, UNMISS, UNOWAS, Afrika Boynuzu Özel Temsilci Ofisi) görev yapmaktadır.

CSM'nin görevleri arasında; CSM'nin desteği ve tavsiyesi ile BM saha misyonları, iklim değişikliği ile uluslararası barış ve güvenlik arasındaki ilişkinin sürekli analizini sağlamayı amaçlamakta; konu hakkında diğer BM aktörleriyle koordinasyonu sağlayarak, iklim temelli güvenlik açıklarını gidermek adına politika ve programlar geliştirmek ve bunların uygulamaya geçirilmesinde yönlendirici olmak; ev sahibi hükümete ve diğer ilgili paydaşlara iklim değişikliğini ele almalarında yardımcı olmaktır. 2022'de bilgi üretme ve yönetme işlevinin bir parçası olarak CSM, toplumsal cinsiyet sorunları ile iklim, barış ve güvenlik arasındaki bağlantılara ilişkin farkındalığı ve bilgiyi artırma çabalarını yürütmüştür. CSM, özellikle Güvenlik Konseyi'nin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini kabul ettiği yerlerde, iklim değişikliğine yüksek oranda maruz kalan bölgelerde faaliyet gösteren BM barış operasyonları için iklim, barış ve güvenlik üzerine iki yıllık bir eğitim programı başlatmıştır. Bu eğitimler, her misyonun özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmış ve çevrimiçi unsurlar ve yüz yüze çalıştaylarla birleştirilmiştir. Sivil

ve üniformalı barış operasyonları personelinin yanı sıra BM Ülke Ekiplerinin bazı üyeleri de eğitimlere katılmak üzere davet edilmiştir (United Nations Security Council, 2022, s. 8).

7. Sonuç

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin uluslararası toplumun gündemine girmesi 1970'li yıllarda mümkün olmuştur. Bu yeni, küresel nitelikli ve geleneksel güvenlik algılamalarının dışında kalan kriz unsuru ile mücadele etmek için çeşitli dönemlerde birçok konferans düzenlenmiştir. Stockholm, Villach, Toronto, Rio, Kyoto ve Paris Konferansları bunlardan bazılarıdır. 1985 yılında düzenlenen Villach Konferansı ile iklim değişikliği konusunda yapılacak araştırmaların sadece doğa bilimlerini değil iktisadi ve sosyal bilimleri de kapsamı gerektiği belirtilmiştir. Böylece krizin politik bir boyutunun varlığı ilk kez bu konferans ile ortaya konulmuştur. Diğer taraftan iklim değişikliğinin uluslararası güvenlik ile olan ilişkisi, iklim krizine siyasi çözüm mekanizmalarının geliştirilmesi ve krizin küresel güvenliği nasıl şekillendirdiği, “Değişen Atmosfer: Küresel Güvenliğe Etkileri” konulu 1988 Toronto Konferansı’nda ele alınmıştır.

İklim değişikliği Soğuk Savaş dönemi boyunca devletlerarası ilişkilerde düşük gündem maddeleri (low politics) arasında yer almıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile birlikte devletlerin güvenlik algılamasında farklılıklar meydana gelmiştir. Bu dönemde güvenlik olgusunun karakteristik yapısında zorunlu değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Bu yeni dönemde klasik güvenlik kavramlarının yanına enerji güvenliği, birey güvenliği, gıda güvenliği ve çevresel güvenlik gibi yeni güvenlik düzlemleri eklenmiştir. Bir diğer ifade ile Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası güvenliğin geleneksel anlamda sadece askeri boyutunun olmadığı, bunun yanında çevre, ekonomi ve sosyal boyutların da varlığı kabul edilmeye başlanmıştır.

İklim değişikliği ve güvenlik arasındaki bağlantı dolaylı, doğrusal olmayan ve çok boyutlu bir ilişkidir. Hiçbir çatışma tek nedenli değildir ve iklim değişikliği kendi başına şiddetli çatışmalara doğrudan neden olmamakla birlikte, dünyanın dört bir yanındaki çatışma ve karmaşıklıkları şiddetlendireceği tahmin edilmektedir. İklim değişikliğinin güvenlik üzerindeki bazı etkileri ise oldukça görünür olacaktır. Örneğin, birçok küçük ada ve alçak kıyı bölgelerinde yaşayan halkların geçim kaynaklarını ortadan kaldıracak, toplulukları zorla yerlerinden edebilecek sellere, altyapı hasarları da dâhil olmak üzere deniz seviyesinin yükselmesinden kaynaklanan felakete sebep olabilecektir. Bunların yanında gıda güvensizliği, yoksulluk ve artan eşitsizlik gibi yollarla da iklim değişikliğinin etkileri hissedilebilecektir. Yine iklim değişikliğinin tedrici bir şekilde iş piyasalarını, küresel gıda fiyatlarını ve jeopolitik istikrarı etkileyebileceği tahmin edilmektedir (United Nations, Climate Security Mechanism, Toolbox Briefing Note, 2020, s. 5).

Sonuç olarak küresel iklim değişikliği ile uluslararası barış ve güvenlik arasında nasıl bir ilişki olduğunun ortaya çıkarılması, iklim değişikliğinin sonuçlarına uygun mücadele ve uyum politikalarının izlenmesi adına çeşitli BM destekli program ve mekanizmalar geliştirilmiştir. Bu alanda BM ana çerçevesi altında faaliyet gösteren UNDP, UNEP ve BMİDÇS önemli rol oynasa da özellikle Güvenlik Konseyinin onayını alacak küresel çevre ve iklim politikalarının hayata geçirilmesi kritik önem taşımaktadır. Küresel iklim değişikliğinin yakın zamanda uluslararası güvenlik ve barış üzerinde meydana getireceği yeni kriz ve risk alanları arasında; iklim değişikliğine bağlı olarak kaynakların adil olmayan dağılımı üzerinde yaşanabilecek devletlerarası çatışmalar; yeni göç dalgaları ve iklim mültecileri; verimli tarım arazilerinin tükenmesi sonucu ekonomisi tarıma bağlı olan devletlerin karşılaşabileceği krizler yer almaktadır. Bu yeni küresel risk ve kriz unsurları ile baş edebilmek adına BM çatısı altında İklim ve Güvenlik Üzerine Gayri Resmi Uzman Grubu, İklim ve Güvenlik Üzerine Arkadaş Grubu, İklim Güvenliği Mekanizması gibi çeşitli girişimler oluşturulmuştur.

Kaynakça

- A.Falk, R. (1971). *This endangered planet: prospects and proposals for human survival*. New York: Random House.
- Addressing the risks of climate change*. (2020, 06 19). 06 3, 2023 tarihinde www.swp-berlin.org: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020RP06/> adresinden alındı
- Boyle, A., Hartman, J., & Saveresi, A. (2018). The United Nations Security Council's Legislative and enforcement powers and climate change. S. V. Scott, & K. Charlatte, *Climate change and UN security council* içinde (ss. 101-130). Edward Elgar Publishing.
- Brown, O., & Crawford, A. (2009). *Battling the elements: the security threat of climate change, an usd commentary*. International Institute for Sustainable Development (IISD).
- Brown, O., Hammil, A., & McLeman, R. (2007). Climate change as the 'new' security threat: implications for Africa. *International Affairs*, 83(6), 1141-1154.
- Buzan, B. (1991). *New patterns of global security in the twenty-first century* (Cilt 67). International Affairs.
- Buzan, B. (1991). *People, states and fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era* (Cilt 2). Boulder: Lynne Rienner Publication.
- Climate Security Mechanism. (2023). *Climate Security Mechanism Progress Report*. 04 27, 2024 tarihinde [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mptf.undp.org/sites/default/files/documents/2023-12/230531_csm_progress_report_2023_interim_version_1.pdf](https://mptf.undp.org/sites/default/files/documents/2023-12/230531_csm_progress_report_2023_interim_version_1.pdf) adresinden alındı
- Commission on Human Security. (2003). *Human security now : protecting and empowering people*. New York: United Nations Digital Library. <https://digitallibrary.un.org/record/503749?v=pdf> adresinden alındı
- Conca, K. (2019). Is there a role for the un security council on climate change?", *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 61(1), 4-15.
- de Ville, G. (2008). Climate change -bad news for environmental security. *Environmental Law Review*, 10(3), 175-180.
- Engin, B. (2010). İklim değişikliği ile mücadelede uluslararası işbirliğinin önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 71-82.
- Garcia, D. (2010). Warming to a redefinition of international security: the consolidation of a norm concerning climate change. *International Relations*, 24(3), 271-292.
- Group of Friends on "Climate and security"*. (2021). [www.mae.ro: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mae.ro/sites/default/files/file/anul_2021/2021_pdf/declara%C8%9Bia_comun%C4%83_a_grupului_de_prieteni_ai_climei_%C8%99i_securit%C4%83%C8%9Bii.pdf](https://www.mae.ro/sites/default/files/file/anul_2021/2021_pdf/declara%C8%9Bia_comun%C4%83_a_grupului_de_prieteni_ai_climei_%C8%99i_securit%C4%83%C8%9Bii.pdf) adresinden alındı
- H. Ullman, R. (1983). *Redefining security, international security* (Cilt 8). The MIT Press.
- Homer-Dixon, T. (1994). Environmental scarcities and violent conflict: evidence from cases. *International Security*, 19(1), 5-40. <https://www.jstor.org/stable/2539147> adresinden alındı
- Homer-Dixon, T. F. (1991). On the threshold: environmental changes as causes of acute conflict, *International Security*. *International Security*, 16(2), 76-116. <https://www.jstor.org/stable/2539061> adresinden alındı

- Human Development Report*. New York: Oxford University Press. (1994). 04 27, 2024 tarihinde <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostats.pdf> adresinden alındı
- Human Security Unit, U. (tarih yok). *Human security in theory and practice*. 04 24, 2024 tarihinde chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglelefndmkaj/https://procurement-notices.undp.org/view_file.cfm?doc_id=11983 adresinden alındı
- Intergovernmental Panel on Climate Change. (2001). *Climate Change 2007: Impacts, adaptation and vulnerability*. Suıça: Genebra.
- Karakoç, D. Y., & Kovancı, E. (2019). Bir güvenlik tehdidi olarak iklim değişikliği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi* , 344-57.
- Mazo, J. (2010). *Climate change: how global warming threatens security and what to do about it*. New York: Routledge.
- McLeman, R. (2011). *Climate change, migration and critical international security considerations*. Geneva: IOM Migration Research Series.
- Porter, G., & Welsh Brown, J. (1996). *Global environmental politics*. Oxford: Westview Publishing.
- Rodrigues de Brito, R. (2011). A Climate for conflict or cooperation? addressing the securitization of climate change. In *Third Global International Studies Conference*, (s. 114). Portugal.
- Rothe, D. (2015). *Securitizing global warming: a climate of complexity*. Abingdon: Routledge.
- Sağsen, İ. (2011). İklim değişiminin güvenlik boyutu ve Ortadoğu'ya etkileri. *Ortadoğu Analiz*, 3(26), 8.
- Secretary-General's remarks on Climate Change [as delivered]*. (2018, 09 10). 09 17, 2023 tarihinde www.un.org: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2018-09-10/secretary-generals-remarks-climate-change-delivered> adresinden alındı
- Solana, J. (2008). *Climate change and international security: Paper from the High Representative and the European Commission to the European Council*. Office for Official Publications of the European Communities.
- T. Mathews, J. (1989). *Redefining security* (Cilt 68). Foreign Affairs.
- The Center for Climate & Security. (2017, 12 17). *Responsibility To Prepare and Prevent*. 06 17, 2023 tarihinde <https://climateandsecurity.org/>: <https://climateandsecurity.org/responsibilitytoprepare/> adresinden alındı
- The Center for Climate & Security. (2019, 02 5). *UN Security Council on Climate and Security from 2017-2019*. 11 28, 2023 tarihinde <https://climateandsecurity.org/>: <https://climateandsecurity.org/2019/02/un-security-council-on-climate-and-security-from-2017-2019/> adresinden alındı
- Trombetta, M. (2008). Environmental security and climate change: analyzing the discourse. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(4), 585-602. doi:<https://doi.org/10.1080/09557570802452920>
- Türkeş, M., & Kılıç, G. (2004). Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği politikaları ve önlemleri. *Çevre Bilim ve Teknoloji Teknik Dergisi*, 2, 35-52.
- Umweltveränderungen. (2008). *Climate change as a security risk*. London: Wissenschaftlicher Beirat der Bundesregierung Globale.

- United Nations. (2018, 11 07). *Addressing Security Council, Pacific Island President Calls Climate Change Defining Issue of Next Century, Calls for Special Representative on Issue*. press.un.org: <https://press.un.org/en/2018/sc13417.doc.htm> adresinden alındı
- United Nations. (2020). *Climate Security Mechanism, Toolbox Briefing Note*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://dppa.un.org/sites/default/files/csm_toolbox-1-briefing_note.pdf adresinden alındı
- United Nations General Assembly. (2009). *Climate Change and Its Possible Security Implications*.
- United Nations Security Council. (2022). *The UN Security Council and Climate Change: Tracking the Agenda after the 2021 Veto*. Research Report.
- Uysal Oğuz, C. (2019). Amerika Birleşik Devletleri'nin iklim değişikliği politikası: sorumluluk ve inkâr ikilemi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 523-543.
- V. Scott, S., & Charlotte, K. (2018). *Climate change and the UN security council*. Cheltenham: Edwarg Elgar Publishing.
- V. Scott, S. (2012). The securitization of climate change in world politics: how close have we come and would full securitization enhance the efficacy of global climate change policy? *Review of European Community & International Environmental Law*, 21(3), 220-230.